

ΕΒΕ
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΘΙΜΟΓΡΑΦΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΕΩΣ

ὑπό

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

ΣΥΜΑΝΟΓΛΙΟ
ΜΙΣΑΡΟ

(ἀπόσπασμα τοῦ Δ' τόμου τῶν
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

1939

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

**ΕΘΙΜΟΓΡΑΦΙΑ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΕΩΣ**

ΥΠΟ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

(ἀπόσπασμα τοῦ Δ' τόμου τῶν
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ)

**ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1939**

**SISMANOGLIO
MEGARO**

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΕΘΙΜΟΓΡΑΦΙΑ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΟΛΕΩΣ

υπό

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

ἀπόσπασμα τοῦ Δ' τόμου τῶν
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

**ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
1939**

ΕΘΙΜΑ ΑΠΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ
ΤΗΣ ΤΥΡΙΝΗΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΘΩΜΑ
(ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΤΗΣ ΨΗΛΑΦΗΣΕΩΣ)

ὑπὸ
ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Ὁ ἡμέτερος Σύλλογος ἀπεφάσισε ἵνα συγκροτήση καὶ ἰδρύσῃ **ἐθιμογραφίαν τῶν ἐλλήνων κατοίκων τῆς τοῦ Κωνσταντίνου πόλεως**, προσδοκῶν πλούσιον τὸν ἀμητόν. Εὐκόλον ἔργον ἐνόμισε τὴν ἀπὸ λήθης σωτηρίαν παλαιῶν ἐθίμων, τηρουμένων ἄλλοτε. Ἡ ἐνασχόλησις αὕτη ἀπαιτεῖ κόπον ἐλαφρὸν καὶ μνήμην ὄχι δυνατὴν. Ἐνασχόλησιν πρώτην, εὐκολωτάτην διὰ τοὺς ἔχοντας πόθον ἵνα ἐργασθῶσιν, ἐνομίσαμεν τὴν ἄθροισιν τῶν ἐθίμων τῶν διατηρουμένων ἄλλοτε ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς μέχρι τῆς Κυριακῆς τῆς Ψηλαφήσεως. Θὰ συνάξωμεν ἡμεῖς, οἱ δὲ μεθ' ἡμᾶς θὰ μελετήσωσιν.

Ἐλπίζω ὅτι θὰ ἔχωμεν τὴν βοήθειαν φιλοτίμων ἐλλήνων, διότι πάντες σχεδὸν καὶ κατὰ τὰς ἀπόκρεω καὶ κατὰ τὴν ἐβδομάδα τοῦ Πάσχα ἔλαβον μέρος εἰς διαχύσεις οἰκογενειακὰς καὶ συναθροίσεις εἰς τὸ ὑπαιθρον διασκεδαστικὰς.

Παρ' ἡμῖν, ἡ **Κυριακὴ τῆς Τυρινῆς** ἦτο τὸ κορύφωμα τῆς διασκεδάσεως, ὅσοι δὲ εἶχον παράθερμον τὴν ἐπιθυμίαν φαγητῶν καὶ ποτῶν, καὶ «τραγουδιῶν» καὶ χορῶν, παρέτεινον τὴν ἐν τούτοις ἔκλυσιν μέχρι τῆς ἐσπέρας τῆς δευτέρας, φρονοῦντες καὶ λέγοντες ὅτι ἐξακολουθεῖ «ἀκόμη ἵνα ἦναι κυριακή»· κατὰ συνέπειαν καὶ οἱ φανατικώτεροι χριστιανοὶ ἔτρωγον καὶ κατὰ τὴν δευτέραν κρέατα καὶ ὀψάρια καὶ τυρὸν, νηστεύοντες ἀπὸ τῆς ἐσπέρας τῆς δευτέρας, καὶ ἀμφισβητοῦντες πρὸς τὰς ἀθιγγάνας τὴν κατοχὴν τῶν περισσευθέντων φαγητῶν τῆς ἀπόκρεω.

Πολλοὶ βεβαίως ἐξ ὑμῶν, οἱ κατοικοῦντες τὴν ἐντὸς τῶν τειχῶν Πόλιν, ἐνθυμοῦνται ὅτι, τῇ πρωτῆ τῆς δευτέρας, ἀθιγγάναι γυναῖκες, ὅχι ἄνδρες, περιήρχοντο τὰς χριστιανικὰς — ἑλληνικὰς κυρίως — οἰκίας καὶ συνήθροισαν τὰ περισσευθέντα φαγητὰ, ῥίπτουσαι πάντα ὁμοῦ ἐντὸς μεγάλων ἐκ λευκοσιδήρου (τενεκὲ) δοχείων χωριστὰ, τὰ ἐκ κρέατος μαστοφόρων, τὰ ἐκ πτηνῶν, ὀψαρίων καὶ τὰ γλυκύσματα. Πολυπραγμονῶ τὴν τοιαύτην ποταπότητα τῶν ἀτσιγγάνων, ἢ ἀθιγγάνων, ἢ κατζίβελλων — κατὰ κανόνα γραμματικῆς κατζίβελλων — διότι ἀφορμὴν ἔδωκεν εἰς κατασκευὴν μιᾶς παροιμιώδους φράσεως ἐπὶ τῶν κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς στερουμένων ὀρέξεως φαγητοῦ κατόπιν λουκουλλείου «φαγοποιοιοῦ» διαρκοῦντος ἐβδομάδα μίαν· εἰς τοὺς ὀλίγον ἢ οὐδὲν τῇ ἐσπέρα τῆς Κυριακῆς ταύτης τρώγοντας ἔλεγον παροιμιωδῶς «ἢ κατζίβελλαι(ς) ἴδεναν τὸ στόμα σου»· δηλαδὴ, «σοὺ ἔκαμαν «μαγικὰ»

ὥστε ἵνα μὴ ἴφᾶς, καὶ ἵνα περισσεύσουν πολλὰ ἀποφάγια δι' αὐτάς».

Διεσκέδαζον, ἔτρωγον, ἔπινον, ἐν εἴδει ἀκραγαντίνων· ἠδύνατο ἵνα εἶπη καὶ δι' αὐτοὺς ὁ παλαιὸς φιλόσοφος «κωνσταντινοπολίται τρυφῶσι μὲν ὡς αὔριον ἀποθανούμενοι, οἰκίας δὲ κατασκευάζουσιν ὡς ἅπαντα τὸν χρόνον βιωσόμενοι». Παρατείνοντες δὲ τὴν διασκέδασιν μέχρι μεσονυκτίου, καὶ τινες μίαν ἢ δύο μετ' αὐτὸ ὥρας, μετέβαινον εἰς τὸν «νερορρόαν» ἢ ὑδρορρόαν — ὁ Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος μεταφράζει «ὀρσύδραν» = *robinet* — ἢ προσεκόμιζεν ὁ ὑπηρέτης εἰς τὰ «ἀφεντικά του», γονεῖς καὶ τέκνα, θεῖους καὶ ἀνεψιούς ἢ ἀνεψιάς — ἐπεισάκτους ἢ παρασίτους — τὴν μικρὰν λεκάνην καὶ τὸ «ἱμπρίκι» — ἐκ χαλκοῦ καὶ τὴν μὲν, καὶ τὸ δὲ — προχόην, ἢ θερμορρόην, κατὰ Βυζάντιον — πραγματικῶς δὲ τὸ κατὰ βυζαντινοὺς «χερνιβόξεστον» — καὶ ἐπιμελῶς ἀπένιπτον πάντες καὶ πᾶσαι τὰς χεῖρας καὶ τὸ στόμα, καθαρίζοντες ἐπιμελέστατα καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀδόντας, ἵνα μὴ μείνη ψυχίον κρέατος, ἢ τυροῦ. Μετέβαινον κατόπιν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον, ἀνεγίνωσκον τὸ «ἀπόδειπνον», καὶ ὕστερον ἐκοιμῶντο.

Ἡ ἐσπέρα τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς, ἐνίστε δὲ τῆς δευτέρας ἐσημείωνε τὴν λῆξιν τῆς προσωπιδοφορίας, ἣτις ἀρχὴν ἐλάμβανεν ἀπὸ τῆς Κυριακῆς κυρίως τοῦ Ἀσώτου, ὅτε ἀσωτεία πᾶσα. Ἡ προσωπιδοφορία διεξήγετο κατόπιν τῆς ἀδείας τῆς κεντρικῆς ἀστυνομίας, ἢ μεγάλου ζαπτιέ, ἀπηγορεύετο δὲ ἢ χρῆσις ὑφασμάτων πρασίνου χρώματος, ἰδίου δικαιώματος τῶν μουσουλμάνων, καὶ ἢ μεταμφίσεις εἰς τοῦρκον, κληρικὸν ἢ λαϊκὸν,

καὶ εἰς τούρκισσαν—τουρκάλαν, κατὰ τὸν νησιωτικὸν, ἢ ῥουμεικὸν ἰδιωτισμόν. Μετὰ τὸ 1873 ἀπηγορεύθη ἡ μεταμφίσεις εἰς παπὰν οἰουδήποτε χριστιανικοῦ δόγματος, ντερντέρην ἢ βαρταμπέτην ἀρμένιον, καὶ βραδύτερον ἢ μεταμφίσεις εἰς χαχάμην—ῥαβῖνον ἰσραηλίτην. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, κατὰ τὰς ἀπόκρεω τοῦ 1873, μία μεγάλη «μπάντα μασκαράδων» ἐκ μειρακίων ἀποτελουμένη ἐσταμάτισε καθ' ὁδὸν, ἐν Φαναρίῳ, τὸν μητροπολίτην Ἀγκύρας Χρῦσανθον, εἰς δὲ ἐκ τῆς μπάντας, στολὴν φέρων καλογήρου καὶ σκουῖφον μέγιστον, ἀπήγγειλεν εὐχὴν τινα πρὸ τοῦ Χρῦσανθου καὶ ἠυλόγησεν αὐτόν. Καὶ ὁ μὲν ἐκπομπεύσας ἢ «μασκαρεύσας» τὸ σχῆμα τοῦ κληρικοῦ ἦτον ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἀειμνήστου Γερασίμου τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος Θεόδωρος Ἰωάννου Λογιάδης, ἕγγονος τοῦ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν φονευθέντος κρητὸς ἱατροῦ Δημητρίου Λογίου, σπουδίας ὕστερον ἐν Παρισίοις τὴν ἰατρικὴν καὶ ἀποθανὼν νεώτατος ἐν Κπόλει, τῷ 1886, ὁ δὲ Χρῦσανθος, μεταβὰς παρὰ τῷ πατριάρχῃ Ἀνθίμῳ Γ', παρεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ζητήσῃ ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς ἀστυνομίας τὴν ἀπαγόρευσιν τῆς εἰς παπὰν μεταμφίσεως, τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο.

Αἱ κατ' οἶκον διασκεδάσεις, καὶ κατὰ τὴν Κυριακὴν τῆς Τυρινῆς, ἐτήρουν τὸ «Ἀπὸ Θεοῦ ἄρχεσθαι», διότι οἱ φίλοι ἔψαλλον πρὸ πάσης δημῶδους μελωδίας τὸ γραφικὸν «Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ Σοὶ πεποιθότων στερέωσον, Κύριε, τὸν οἶκον τοῦτον». Αἱ ὁπωςοῦν εὐποροῦσαι οἰκογένειαι προσεκάλουν τὸν ἔχοντα φήμην ἐξόχου βιολιστοῦ Δημητράκην Ταχτακούλαν, ἐκ Βόλου, ἄγοντα

μεθ' ἑαυτοῦ, μέχρι τοῦ 1832 τὸν δεκατετραετῆ υἱὸν αὐτοῦ Βασίλειον, ἔκτοτε τέταρτον κανονάρχην τοῦ πατριαρχικοῦ ναοῦ, μετὰ ταῦτα μαθητὴν τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς ὑπὸ Σαμουὴλ τὸν Κύπριον, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ τὸ ἐπώνυμον Καλλίφρων· εἶχε δὲ ὁ Βασίλειος φωνὴν γλυκειάν. Αἱ οἰκογένειαι, αἱ μὴ προφθάνουσαι ἵνα καλέσωσι τὸν Ταχτακούλαν, ἐκάλουν ἕτερον φημιζόμενον βιολιστὴν Παπίλιαν, ἴσως Παπούλιαν.

Ἀπὸ πρωΐας τῆς δευτέρας αἱ γυναῖκες ἐντατικῶς ἠσχολοῦντο εἰς ἀληθινὸν καθαρόν τῆς οἰκίας· ἐκαθάριζον καὶ ἔπιπλα, καὶ σκεύη παντὸς εἶδους, καὶ ἐρμάρια, καὶ δάπεδα, καὶ τοίχους, καὶ ἴσως ἐκ τούτου ὠνομάσθη ἡ πρώτη τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἑβδομάς «Καθαρὴ ἑβδομάδα». Τὸ ἐναντίον οὐδέποτε.

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς «καθαρῆς δευτέρας» οἱ εὐλαβέστεροι—ἐξαιρουμένων τῶν παιδίων, τῶν ἀσθενῶν, τῶν λεχωίδων, καὶ τῶν γερόντων—ἐκράτουν τὸ φοβερόν «τριήμερον, ἢ τετράμερον». Ἦτο τοῦτο νηστεία πραγματικὴ = νηστεία, μέχρι τῆς μεσημβρίας τῆς «Καθαρῆς Τετράδης»· διότι φαγητὸν εἶχον καφέν, ἢ τσάϊ, ἢ μετὰ διπυρίτου (παξιμαδιοῦ) οἱ ἀδύνατοι. Οὐδεὶς ἔτρωγε φαγητὰ ἐλαιόβραστα, συνείθιζον δὲ ἵνα τρώγῃσι τοιαῦτα τῇ «Καθαρῇ Παρασκευῇ», ἀλλὰ μόνον οἱ ἀκούοντες τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου· οἱ μὴ ἀκούοντες αὐτὴν ἔτρωγον «νερόβραστον» καὶ τῇ ἐσπέρᾳ τῆς παρασκευῆς.

Ἄλλ' ἀπὸ τῆς Καθαρῆς Δευτέρας, ὅτε καὶ οἱ τούρκοι πωληταὶ «μπουγάτζας» καὶ «μπουρεκίων» ἔπαυον ἵνα πωλῶσι καθ' ὁδὸν μέχρι τοῦ σαββάτου

τὸ ἐμπόρευμα αὐτῶν, ἤρχιζον οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα γεγυμνασμένοι τὴν κατασκευὴν τῶν περιθρυλήτων «νοχοῦτ τοποῦ» — συνηθέστερον ἐλέγοντο τόπια. Ἦσαν ταῦτα σφαιραὶ = τὸπ, ἐξ ἐρεβίνθου = νοχοῦτ, συζυμωμένα ἔχουσαι καρυκεύματα καὶ πέπερι καὶ σταφίδας μικρὰς, εἶδος τι εὐχαρίστου προδορπίου. Τὰ περιζήτητα ταῦτα τόπια, οὐδ' ἐλάχιστον ἵχνος ἐλαίου ἔχοντα, ἐτρόγοντο ἀπὸ τῆς ἀρχῆς μέχρι τοῦ τέλους τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς. Οἱ σπουδαιότεροι κατασκευασταὶ αὐτῶν ἦσαν ἀρμένιοι.

Ἡ εἰς τὰς ἱερὰς τελετὰς τῶν ναῶν μετάβασις ἐκφεύγει τὰ ὅρια τῆς ἐθιμογραφίας, σημειοῦται δὲ μόνον, καθὸ μόνων τῶν κωνσταντινοπολιτίδων ἔθιμον, ἢ συρῶσιν αὐτῶν ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν—ἐν ἐλευσίνῳ παραπήγματι μέχρι τοῦ 1869 — ἢ ἐν τῷ ναῷ ἀγίου Δημητρίου τῆς Ξυλοπόρτης—τῇ πρωΐα τοῦ σαββάτου τῆς πέμπτης ἐβδομάδος τῶν νηστειῶν, πρὸς ἀκρόασιν τῶν χαιρετισμῶν τῆς Θεοτόκου = τοῦ συνόλου ἀκαθίστου ὕμνου, καὶ ἵνα δοξολογήσωσι τὸν Θεὸν διὰ τὸ δημοτικὸν «χιλιάρμενο»· δηλαδὴ τὴν διὰ προστασίας τῆς Θεομήτορος, ἐνώπιον τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν, τῷ 626, καταβύθισιν χιλίων μονοξύλων μετὰ τῶν ναυτῶν αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ ἥρωος αὐτοκράτορος ἡμῶν Ἡρακλείου. Πρέπει ἵνα σημειώσω ὅτι, τὸ χιλιάρμενον, ὡς τε λέξις καὶ ὡς ἀνάμνησις ἱστορικοῦ γεγονότος μεγίστου, ἔσωζον καὶ διηγούντο, κατὰ τὸ γνωστὸν τότε συναξάριον, αἱ χριστιαναὶ γυναῖκες αἱ κατοικοῦσαι ἐντὸς τῶν τειχῶν· διότι τὴν ἀκολουθίαν οἱ ἱερεῖς ἤρχιζον ἐνωρὶς, πρὶν φέξῃ,

ὅτε αἱ πύλαι τῶν τειχῶν ἦσαν τότε (μέχρι τοῦ 1866) κλεισταί.

Τῷ σαββάτῳ τοῦ Λαζάρου ἀγνοῶ εἶπου ἐζύμωνον Λαζαρήδες, πλακούντιον μετὰ ἐλαίου. Τὸ Φανάρι καὶ οἱ πέριξ καὶ ἄνωθεν αὐτοῦ συνοικισμοὶ ἠγνόουν τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἴλαδοζυμωμένων Λαζαρήδων. Ἐγὼ καὶ πρὸ ἐβδομήκοντα καὶ πρὸ περισσοτέρων ἐτῶν οὔτε εἶδον Λαζαρήν, οὔτε ἤκουσα.

Εἶδον ὅμως περιφερόμενον ὑπὸ φανατικῶν ἀνδρῶν, ἢ ἀγυιοπαίδων ἀναγῶγων ὁμοίωμα ἰουδαίου, μᾶλλον Ἰούδα τοῦ Ἰσκαριώτου, κατασκευασμένον ἐξ ἐλαφροῦ ξύλου, ἢ χονδροῦ χάρτου, φέρον ἐπὶ κεφαλῆς πτερὸν, ἴσως ἵνα δικαιολογηθῇ τὸ κακόηθες καὶ ἀηδὲς, καθὸ βωμολόχον «τραγοῦδι»

ὄβρηδός φορεῖ φτερό
τὸ κεφάλι του ξερό,
ἔχουμε τὴν ἔγνοια του,
..... κτλ. τὰ γένεια του.

Ὅταν δὲ ποτε ἠρώτησά τινα «Τί σὰς ἔκαμαν οἱ ὄβρηοὶ καὶ τοὺς πειράζετε»; μοὶ ἀπεκρίθη εὐθύς· «Μὰ, ξεχάσατέ τι εἶπαν οἱ παλαιοὶ ἵστὸν Πιλάτον; *Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν*».

Φθάνομεν εἰς τὴν Μεγάλην Πέμπτην, ὅτε ἔψηνον φαγητὰ μετὰ ἐλαίου, τούτων δ' ἐγεύοντο μόνον οἱ κοινωνοῦντες τῶν ἀχράντων μυστηρίων· οἱ μὴ κοινωνοῦντες ἐξηκολούθουν ἵνα νηστεύωσιν, ἀλλ' ἔπρεπε, κατὰ παλαιοτάτους χρόνους, τῇ Μ. Πέμπτῃ ἵνα ἐψήγῃ φακὴν νερόβραστον, βε-

βαίως ἀνούσιον, εἰς ἀνάμνησιν τῆς φακῆς, τῆς ὑπὸ τοῦ ἀββᾶ Ζωσιμᾶ παρασκευασθείσης χάριν τῆς ὁσίας Μαρίας, τῆς ἐπὶ πολλὰ ἔτη στερουμένης φαγητοῦ βραστοῦ.

Τῇ μεσημβρίᾳ τῆς Μ. Πέμπτης ἐγένετο «τὸ βάψιμο τῶν κόκκινων αὐγῶν». Τὸ πρῶτον ἐξαγόμενον ἐκ τῆς χύτρας ἢ τοῦ λέβητος (τέντζερε χωματένιου ἢ μπακιρένιου) αὐγὸν ἀφιερουῖτο εἰς τοὺς ἁγίους τοῦ εἰκονοστασίου. Τούτων ὁμως αἱ εἰκόνες ἐκαθαρίζοντο κατὰ τὴν Μ. Πέμπτην δι' ὄξους. Ἄγνοῶ τὸν λόγον.

Ἀνάγκη ἵνα γινώσκωμεν ὅτι τὴν Μ. Πέμπτην εἶχον οἱ κωνσταντινοπολίται μεγάλην ἑορτήν, κλείοντες τὰ καταστήματα αὐτῶν. Ἐώρταζον δὲ καὶ αἱ μεγάλοι Τράπεζαι, αἵτινες διηυθύνοντο κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἀλλοδόξων.

Ἡ Μεγάλη Παρασκευὴ ἐθεωρεῖτο ἐν Κπόλει «γυναικοπαναγύρι», αἱ δὲ μητέρες ἡμῶν καὶ αἱ προμήτορες, καὶ αἱ τούτων προμήτορες ἐφρόνουσαν ἔργον πίστεως τὴν ἐπίσκεψιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισοτέρων ναῶν, εἰ δὲ συνώδευον μικρὰ παιδιά, ἠνάγκαζον αὐτὰ ἵνα διέλθωσιν ὑποκάτω τοῦ κουβουκλίου τοῦ Ἐπιταφίου. Τὰ εἰς τὰς ἐν Αἰγαίῳ νήσους καὶ εἰς τινα μέρη τῆς Ῥούμελης συνειθιζόμενα μοιρολόγια, τὰ ψαλλόμενα ὑπὸ κορασίδων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ στολισμοῦ τοῦ κουβουκλίου διὰ ἀνθέων, ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν Κπολιν. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς ἀκολουθίας τῶν Ὁρῶν, τὸ πρῶτῃ, μεταβαίνοντες εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν οἱ πιστοὶ, κατὰ μίμησιν τῶν εἰς τὴν «Ἄσπρην Θάλασσαν» ἐθιζομένων, ἔπλυνον τὸ στόμα δι' ὄξους, εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὀξομίκτου χολῆς, ἣν ἐπό-

τισαν εἰς τὸν Θεάνθρωπον οἱ παράνομοι. Εἰς πολλὰς οἰκογενεῖας πρὸ δύο καὶ τριῶν αἰώνων, ὁ καφὲς προσεφέρετο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἄνευ ζαχάρεως—ἀνάγλυκος.

Συνήθειαν ἀξίαν ἐπαίνου διεφύλαττον πάντα τὰ καφεῖα, ἢ καφενεῖα τὰ ἐν χριστιανικαῖς συνοικίαις ἢ πλησίον αὐτῶν κείμενα, εἴτε ὑπὸ χριστιανῶν ἢ τούρκων, εἴτε ὑπὸ ἰουδαίων ἢ ἀρμενίων διηυθύνοντο, ἵνα μὴ δίδωσιν εἰς οὐδένα τῶν θαμῶνων αὐτῶν ἵνα παίξῃ ταῦτι.

Τὸ ἑσπέρας ἐψάλλετο ἡ ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου τοῦ Μ. Σαβάτου, ἀρχομένη μέχρι πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν τῇ 1 ἢ 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Εἰς συνοικίας ὅπου ὑπῆρχον ναοὶ τέσσαρες, οἱ δύο ἐψαλλον τὴν ἀκολουθίαν τῇ 4 ἢ 5 ὥρᾳ μετὰ μεσημβρίαν, καὶ αἱ δύο τῇ 1 ἢ 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον. Μεγίστη δ' ἀταξία ἐπεπόλαζε καθ' ἣν ὥραν οἱ ἱερεῖς προσήρχοντο ἵνα ἄρῳσιν ἐπ' ὤμων ἀπὸ τοῦ κουβουκλίου τὸν Ἐπιτάφιον, διὰ τὴν καθιερωμένην περιφορὰν ἐν τῇ συνοικίᾳ. Πραγματικῶς ἔφοδος ἐγένετο βαρβαρικὴ κατὰ τοῦ κουβουκλίου, ὅπως ἀρπάσωσιν οἱ πιστοὶ τὰ ἀνὰ τὰς τέσσαρας αὐτοῦ γωνίας καίόμενα κηρία· ταῦτα, εἰς τεμάχια κοπτόμενα, ἐδίδοντο δωρεὰν ὑπὸ τῶν ἀρπαζόντων εἰς τοὺς ναυτιλλομένους, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι ῥιπτόμενα ταῦτα εἰς τὴν θάλασσαν ἐν καιρῷ τρικυμίας, κατηύναζον τὸν ἀγριαινόμενον αὐτῆς σάλον. Ἦκουσα τῷ 1861 ἢ 62, ὅτι, τὴν βαρβαρικὴν ταύτην χριστιανικὴν ἐπιδρομὴν ἀποσοβοῦντες ἢ προλαμβάνοντες οἱ ἐπίτροποι τοῦ ἐν Γαλατᾷ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου ἐσκέφθησαν ἵνα ἐξαρτήσωσιν εἰς ὕψος διὰ σχοινίων καὶ τροχαλιῶν τὸ κου-

βούκλιον, τοῦτο δὲ ἀνέσυρον, μικρᾶ πρὸ τῆς ἄρσεως τοῦ Ἐπιταφίου, ὀκτὼ ἢ δέκα ῥωμαεῖοι πυγμαχοί, καὶ ἐμάνθανον οἱ ναυτιλλόμενοι ὅτι, μετὰ μεσημβρίαν τοῦ Μ. Σαββάτου, προσερχόμενοι εἰς τὸ γραφεῖον τῶν ἐπιτρόπων, δύνανται ἵνα λάβωσι τεμάχιον ἐπιταφίου κηρίου δωρεάν.

Θέαμα διδακτικὸν διὰ τοὺς σήμερον λεγομένους ὀρθοδόξους τῶν μεγάλων πόλεων παρίστων αἱ χριστιανικαὶ συνοικίαι κατὰ τὴν νύκτα τῆς Μ. Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον· αἱ θύραι τῶν χριστιανικῶν οἰκιῶν ἦσαν ἠνεωγμέναι, τραπέζιον δὲ ὄχι μικρὸν εἶχεν ἐπ' αὐτοῦ μίαν εἰκόνα τοῦ Σωτῆρος, ἢ καὶ τῆς Θεοτόκου ἐν μέσῳ δύο ἢ τεσσάρων μεγάλων κηρίων, καὶ θυμίαμα καιόμενον ἄφθονον. Εἰς τὰς οἰκίας τὰς ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ προτειχίσματος ἢ πτεροῦ τοῦ Πετρίου αἱ εἴσοδοι τῶν οἰκιῶν μετεβάλλοντο εἰς εἰκονοστάσια, γυναῖκες δ' ἐκ τῶν παραθύρων ἄνωθεν ἔραινον τὸν ἐπιτάφιον Χριστὸν καὶ τὸν προεξάρχοντα τῆς περιφορᾶς πατριάρχην, καὶ τοὺς συνοδεύοντας ἀρχιερεῖς διὰ γνησίου ῥοδοστάγματος.

Εὐνόητον ὅτι τὰ ἀπαραίτητα «τσορέκια» δηλαδὴ ἢ ζύμη αὐτῶν παρεσκευάζετο πρὸ τῆς περιφορᾶς τοῦ Ἐπιταφίου, κατεσκευάζοντο δὲ καὶ ἐψήνοντο κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Μ. Σαββάτου.

Προσθετέον ὅτι τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα, καθὼς ἐγίνετο καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῶν Χριστουγέννων, τὰ τουρκικὰ λουτρὰ ἦσαν ἀνοικτὰ μέχρι πρωΐας.

Τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα μετέβαινον εἰς τὸν ναὸν οἱ πιστοὶ «ναναστήσουν». Τινὲς ἀνεχώρουν πρὸ τῆς θείας λειτουργίας· οἱ περισσότεροι ἔμενον μέχρι τέλους αὐτῆς, ὅπως ἀκούσωσι τῆς εὐχῆς τοῦ

Χρυσοστόμου, ἐν ἧ καὶ τὸ παροιμιῶδες σχεδὸν καταστὰν «Νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες εὐφράνθητε σήμερον».

Οἱ ἐκκλησιαζόμενοι ἐκράτουν κηρία, τινὲς δὲ κατώρθωνον, ἐν νηνεμία, νὰ μετακομίσωσι μέχρι τῆς οἰκίας αὐτῶν ἀνημμένον τὸ «ἀναστάσιμο κηρί»· τοῦτο δ' ἔσβυνον ἐπὶ τοῦ ἀνωφλοίου τῆς πρὸς τὴν ὁδὸν θύρας τῆς οἰκίας, σχηματίζοντες Σταυρόν· ἐννοεῖται μαῦρον.

Οἱ νηστεύοντες ὀλίγας ἢ πολλὰς ἡμέρας παρεκάθηντο, ἐν νυκτὶ, σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις εἰς τὴν τράπεζαν, χάριν μάλιστα τῶν παιδιῶν, ἅτινα περιέμενον, ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων, κατὰ τὸ δημῶδες τραγοῦδι, τὸ πασχαλινὸν ὦδον

Βάγια, βάγια τῷ βαγιῶ
τρῶνε ψάρια καὶ κοληδὸ,
καὶ τὴν ἄλλη κυριακὴ
τρῶν' τὸ κόκκινο ταυγὸ!

Ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ὁ χαιρετισμὸς, ἢ προσαγόρευσις ἦτο «Χριστὸς ἀνέστη» καὶ ἡ ἀπάντησις «Ἀληθῶς ἀνέστη» ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ τριάκοντα, κατὰ τὸν προπαρελθόντα αἰῶνα. Εἰς τὸ Φανάρι ἐπὶ μίαν ἐβδομάδα ἄλλοτε, καὶ ἀπὸ ἐξήκοντα ἐτῶν ἐπανελαμβάνετο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, ὡς ἐπανελαμβάνετο καὶ ὁ ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸς. Σὺν τῷ χρόνῳ ἀποθνήσκουσιν αἱ συνήθειαι.

Τῇ Τρίτῃ τῆς Γαλιλαίας, τῇ τοῦ Πάσχα, πλῆθος χριστιανῶν ἐκκλησιαζόμενον εἰς τὸν πατριαρχικὸν ναὸν ἐλάμβανεν ἀπὸ τῶν χειρῶν τοῦ πατριάρχου τὸ κόκκινο αὐγὸ· τοῦτο δὲ γίνεται ἀπὸ τοῦ 1879, ὅτε ὁ πατριάρχης Ἰωακεῖμ ὁ Γ' καθεῖλε

τὸ ὑπὸ τὴν σημερινὴν Πρωτοσυγκελλίαν μέγα δωμάτιον, ἐγκαθιδρούσας ψευδῆ τινὰ γραφεῖα. Εἰς τὸ μέγα τοῦτο δωμάτιον ὁ πατριάρχης διένεμε τὰ κόκκινα αὐγά. Οἱ ἐξ Ἀνατολῆς ὀρθόδοξοι, λαμβάνοντες τὸ αὐγὸ, περιετύλισσον εἰς τὸ βαμβάκι καὶ θέτοντες ἐντὸς κυτίου μικροῦ ξυλίνου, ἢ ἐκ λευκοσιδήρου, ἀπέστελλον εἰς τὰς πατρίδας αὐτῶν, αἱ δὲ μητέρες, ἢ αἱ σύζυγοι, ἢ αἱ θυγατέρες αὐτῶν ἐτοποθέτουσαν εἰς τὸ εἰκονοστάσιον, ἰσάξιον καὶ αὐτὸ τῆς τιμῆς τῆς ἀπονεμομένης πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων. Ἐπειδὴ δ' ἀδύνατον ἦτο ἵνα διατηρηθῆ τὸ αὐγὸ ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ὅτε ἐμάνθανον οἱ κατέχοντες αὐτὸ ὅτι θὰ κατασκευασθῆ εἰς τὸ Πατριαρχεῖον ἅγιον Μῦρον, ἀπέστελλον εἰς τὴν Κπολιν, καὶ ἐρρίπτετο κάτω λέβητός τινος, εἰς ὃν ἐψήνετο τὸ Μῦρον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυριακὴ τῆς Ψηλαφήσεως τοῦ Θωμᾶ ἐλέγετο καὶ Νέα Κυριακὴ, κατεσκευάσαν αἱ γυναῖκες Σάββατον Νέον = Νηδὸ Σάββατον, φοβερὰ δ' ἐγένετο κατὰ τὸ σάββατον τοῦτο συρροὴ γυναικῶν εἰς τὰ λουτρὰ, διότι αἱ μὲν ἔπρεπε ἵνα καθαρισθῶσιν, ὀλίγαι δὲ, κεκτημέναι ἄνευ ἐγκεφάλου κεφαλῆν, ἐφρόνουσαν ὅτι θ' ἀνακαινισθῆ, κατὰ τὸ ψαλμικόν, ἢ νεότης αὐτῶν ὡς ἀετοῦ.

§

Ταῦτα ἐνθυμοῦμαι, εὐχόμενος ἵνα ὅσοι, ἢ ὅσαι ἐνθυμοῦνται περισσότερα προσθέσωσιν εἰς τὰ παρ' ἐμοῦ γραφέντα. Ζητοῦμεν δὲ συνάθροισιν κοσμικῶν ἐθίμων, ὅχι ἱερῶν.

Ἡ ἐκδιδομένη σύντομος αὕτη σημείωσις ἀνεγνώσθη τῇ 27 νοεμβρίου 1938 ἐν τῇ ΣΝΔ'—254 συνεδριάσει ὑπὸ τινος κυρίας, εἰς ἣν παρέπεμψα τὴν ἀνακοίνωσίν μου πρὸς συμπλήρωσιν. Ἀφαιρέσας ὅσα προσέθηκέν αὕτη, καθὸ γεγραμμένα εἰς ἀνθελληνικὴν καὶ βορβορώδη γλῶσσαν, ἐκδίδω ἐκεῖνα μόνον, ὅσα κατώρθωσα ἵνα συναθροίσω. Προσέθηκα πᾶν ὅπερ ἀνεκοίνωσα προφορικῶς.

Τῆς προγενεστέρως συνεδριάσεως ΣΝΓ'—253 παρατίθεται ἀπόσπασμα τῶν πρακτικῶν, χρήσιμον πᾶσιν, ἔχων οὕτως·

«Εἰσέρχεται κατόπιν ὁ Σύλλογος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς τῶν κωνσταντινοπολιτῶν λαογραφίας, καὶ πληροφορεῖται ὅτι οὐδὲν ἐγένετο· ἡ δὲ ἐπὶ τούτῳ συσταθεῖσα πρὸ ὀκτῶ μηνῶν ἐπιτροπεία οὐδὲν ἔπραξεν· ἐξ αὐτῆς ὁ κ. Πετρίδης ἐδήλωσεν ἐπανειλημμένως εἰς τὸν πρόεδρον ὅτι ἀπολύτως οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ Ὅλα τὰ λαογραφικὰ θέματα εἶναι προσιτὰ εἰς πάντας. Ἀναφέρει δ' ἐπαινετικῶς (ὁ πρόεδρος) τοὺς ἀδελφούς κκ. Σκενδέρην καὶ Κονταξάκην, οἵτινες ἐδήλωσαν ὅτι, ἀφοῦ πρόκειται περὶ συναθροίσεως ὑλικοῦ, οὐχὶ περὶ μελέτης ἐπ' αὐτοῦ, δύνανται νὰ συγκρίνωσι προθύμως τὰ ἐν Κωνσταντινπόλει ἐθιζόμενα πρὸς τὰ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Οὔτε θέμα τι ὠρίσθη μέχρι σήμερον ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας· ἀλλὰ τὸ βραδυνκίνητον αὐτῆς ἐμμήθησαν καὶ ἄλλοι. Ὁ γενικὸς τοῦ Συνδέσμου Μεγαλοσχιολιτῶν γραμματεὺς — παρατηρεῖ ὁ πρόεδρος — ἀνήγγειλέ μοι ὅτι, τὸ σωματεῖον τοῦτο θὰ ἀναλάβῃ καὶ τὴν λαογραφίαν τῶν κωνσταντινοπολιτῶν, καὶ καλὸν θὰ ἦναι νὰ συνδυάσωμεν τὰς ἐργασίας ἡμῶν τὰς ἐπὶ τούτῳ

οί δύο Σύλλογοι. Ταῦτα κατὰ ἰούλιον. Ἄλλα μέχρι σήμερον οὐδὲν ἔχνος συνεννοήσεως εἶδον· ἐπιβάλλεται δὲ νὰ προχωρήσωμεν ἡμεῖς μόνοι».

«Ὁ κ. Σίμων Καρὰς ἀναγγέλλει ὅτι ἐκ τῶν ἐθίμων τῶν ἐν Κπόλει οὐδὲν γινώσκει, ἀλλ' ἐὰν διασώζη τις διὰ μνήμης δημῶδεις μελωδίας κωνσταντινοπολιτικῶν ᾠσμάτων (στιχουργημάτων), παρέχει πρόθυμον ἑαυτὸν νὰ ἀποσώσῃ πᾶσαν μελωδίαν, μεταφέρον εἰς τοὺς ἐπιγινομένους διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς σημαδογραφίας».

«Προτάσει τοῦ κ. Μιλτ. Ἄ. Σταμούλη, ἀνατίθεται ὁ καθορισμὸς θεμάτων εἰς τὸν πρόεδρον, ὅστις . . . ἀπὸ τοῦδε γνωρίζει τοῖς ἀδελφοῖς ὅτι, θέμα πρῶτον ὀρίζεται εὐκολώτατον καὶ προσιτὸν εἰς πάντας «Τὰ ἀπὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Τυρινῆς ἕως τῆς Κυριακῆς τῆς Ψηλαφήσεως (τοῦ Θωμᾶ) ἐθιζόμενα».

Κατόπιν τούτων, λεχθέντων τῇ 20 νοεμβρίου 1938, οἱ ἐκ τῆς εὐάνδρου Ἡλείρου ἀδελφοὶ ἡμῶν Μπεκιάρης, Παπακώστας, καὶ Σκενδέρης ὑπέβαλον προθύμως ἀνακοινώσεις, ἃς ἀναγινώσκει ὁ φιλίστωρ ἀμέσως, διακοπτομένας ὑπὸ τῶν δύο σημειωμάτων τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν κκ. Βαλσαμῆ καὶ Λαμπαδαρίδου «Ὁ ἅγιος Γεώργιος ἐν Προκοννήσῳ» (Μαρμαρᾶ).

Ὁ ἀναγνώστης εὐρίσκει τὸν γενικὸν τίτλον Ἐθιμογραφίαν ἀντικαθιστῶντα τὴν λαογραφίαν.

